

Opponensi vélemény

Tóth Zsuzsanna: Konvergenciavizsgálatok az Európai Unióban – A visegrádi négyek felzárkózásának értékelése kiterjesztett konvergencia-index alkalmazásával című PhD disszertációjáról

Tóth Zsuzsanna a Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolájába adta be doktori értekezését nyilvános vitára. Az értekezést a Pannon Egyetem Doktori Szabályzatában szereplő szempontok és javaslatok figyelembe vételével értékeltem.

Az értekezés témájának újszerűsége, aktualitása, tudományos és társadalmi jelentősége

A dolgozat Magyarországgal, Csehországgal, Szlovákiával és Lengyelországgal foglalkozik. A dolgozat témája aktuális, egyrészt azért, mert a közép- és kelet-európai országok európai uniós csatlakozását nem csekély mértékben motiválta a fejlett országok mögött történő felzárkózás igénye. Másrészt a több, mint tíz éves európai uniós tagság lehetővé teszi a felzárkózás számszerűsítését és a felzárkózással kapcsolatos tapasztalatok értékelését. Végül a visegrádi országok reál-, nominális és szerkezeti konvergenciájának a vizsgálata a konvergenciával kapcsolatos elméleti megközelítések tesztelésére is alkalmat ad. A téma tanulmányozásából mind tudományos elméleti, mind gyakorlati gazdaságpolitikai következtetések vonhatók le. A kutatási eredmények nemcsak a szűkebb szakma, hanem a téma iránt érdeklődő szélesebb közvélemény tájékoztatására is felhasználhatók.

Kutatási célok, kutatási kérdések és hipotézisek, kutatási módszerek

Az értekezés célja, amelyet a szerző a bevezető fejezetben jelölt meg, a visegrádi országok (Magyarország, Lengyelország, Csehország és Szlovákia) EU-tagállamok mögötti felzárkózásának az elemzése a 2000 és 2013 közötti időszakban, ezzel összefüggésben a vizsgált területeken végbement folyamatok átfogó konvergencia-indexben történő szintetizálása. A jelölt hipotézise szerint a felzárkózás több szempontú elemzése nyomán kialakított konvergencia-index a lehetőségekhez mérten a legsokoldalúbban mutatja be az egyes államok felzárkózási és egyúttal fejlődési tendenciáit.

Az öt kutatási kérdés, amely a visegrádi országok felzárkózási folyamatának az aspektusaira, a felzárkózás mérhetőségére és sikerességére, az egyes hatótényezők közötti összefüggésekre, az EU-tagállamok közötti konvergenciára és az integráció mélyítésére vonatkozik, a téma alapos ismeretéről és a jelölt kreatív gondolkodásáról tanúskodik. A kutatási kérdések alapján kialakított négy hipotézis, amely átfogó konvergencia-index készítésével, a konvergencia szintjei közötti összefüggésekkel, a felzárkózással és az EU-tagállamok közötti közeledéssel kapcsolatos, átfogja a vizsgált témát, nagymértékben támaszkodik a nemzetközi és hazai tudományos eredményekre. Az elemzés kiindulópontja egyébként az ICEG konvergencia-indexe, amelynek továbbfejlesztése a disszertáció egyik lényeges célkitűzése. A jelölt

megfelelően körülhatárolta a témáját, a dolgozat teljesíti az egység követelményét, azaz egyetlen fő gondolatra terjed ki, nem tartalmaz a téma szempontjából irreleváns részeket.

A kutatási módszer statisztikai elemzés, amely jól szolgálja a kutatási cél elérését. A kutatási cél és a felhasznált eszköz összhangban van egymással. Az alkalmazott kutatási módszer, amely nagymértékben támaszkodik szélesebb metodológiai háttérre és nemzetközi tapasztalatokra, önmagában is figyelemre méltó, használható más közgazdasági problémák elemzésére.

A dolgozat szerkezeti felépítése, tagoltsága

A dolgozat tárgyalása négy nagy fejezetből áll. Az első fejezet az elméleti háttérrel vázolja, a második a konvergencia-index számításának elméleti háttérét tekinti át, a harmadik a konvergencia-folyamatot elemzi, a negyedik fejezet pedig az eredményeket és a következtetéseket tartalmazza. A visegrádi országok fontosabb fejlődési irányzatait, a konvergencia-folyamat gazdasági és gazdaságpolitikai kereteit bemutató 5. melléklet kiegészíti és elmélyíti a törzsanyag gondolatmenetét. Az értekezés felépítése logikus, az egyes fejezetek egymásra épülnek, közöttük szerves kapcsolat van, az egyes fejezetek közötti arányok megfelelőek.

Az elemzés időhorizontja elfogadható, bár a 2000 és 2013 közötti perióduson belül több, egymástól eltérő sajátosságokkal rendelkező szakasz különböztethető meg. Az EU-csatlakozás és EU-tagság, illetve a konvergencia közötti összefüggések középpontba állítása esetén célszerű lehetett volna például az 1999-2003, majd a 2004-2008 és a 2009-2013 szakaszolás. Így összevethető a csatlakozásra való felkészülés és a tagság első szakasza, illetve megjeleníthető a globális pénzügyi és gazdasági válság (a 2009. évi recesszióval) hatása. Nagyszámú jel szerint ugyanis a válság erőteljes hatást gyakorolt a konvergencia-folyamatra, nagyszámú publikáció szerint megakasztotta vagy lassította azt. Nem zárható ki, hogy ezen időbeli szakaszolás alapján más, illetve árnyaltabb eredmények jönnek ki. Természetesen tisztában vagyok egy ilyen finomított elemzése óriási adat- idő- és munkaigényével. Ezt a problémát a szerző úgy hidalta át, hogy a megfelelő helyeken utalt a töréspontokra.

A szakirodalom kiválasztása és feldolgozása

A szakirodalmi áttekintés a konvergencia elemzésének elméleti háttérére (beleértve a béta és a szigma konvergenciát) és a konvergencia-index számításának az elméletére vonatkozik. A szerző elemző módon, kritikailag dolgozta fel a konvergencia-elemzés elméletére vonatkozó nemzetközi és hazai szakirodalmat. A blokk végén szembesíti az elméleti megállapításokat a tényleges gazdasági folyamatokkal.

Kérdéses, hogy a konvergencia-index számításával foglalkozó részben áttekintett anyag összességében mennyiben tekinthető tiszta elméletnek. Véleményem szerint ez a rész inkább módszertani megalapozás, bár kétségtelen, hogy az elemzett források, indikátorok mindegyike valamilyen elméleti háttérre, elméleti megfontolásra támaszkodik.

A szerző a szakirodalmi források alapján a folyamat szintjeit tekintve megkülönbözteti a reál-, a nominális és a szerkezeti konvergenciát. Értékes hozzájárulás a korábbi elemzési eszköztárhoz az, hogy a jelölt egyrészt nem kizárólag valamilyen EU-átlaghoz hasonlítja a konvergenciát a vizsgált szinteken, hanem az EU-tagállamokból klaszteranalízis segítségével képzett többé- kevésbé homogén ország-csoportokhoz is. Másrészt kiemelt jelentőséget tulajdonít a visegrádi országokon belüli konvergenciának, a regionális különbségek változása vizsgálatának is. Ezt a korábbi elemzések a téma vonatkozásában mellőzték.

A reál-, a nominális és a szerkezeti konvergencia disszertációban szereplő mutatószámok egyikének vagy másikának a relevanciája vitatható vagy kifogásolható lehet, illetve körük bővíthető. Engem azonban a szerzőnek az egyes indikátorokhoz fűzött indoklásai meggyőztek arról, hogy az általa választott mutatószámok csoportja elfogadható, alkalmas a kutatási cél elérését szolgáló elemzésre. Összességében a részindexek és az indikátorok konzisztens rendszert alkotnak.

Tartalom, eredmények, következtetések

A disszertáció összességében igen színvonalas elemzés mind módszertani, mind tartalmi szempontból. A statisztikai elemzés olvasását megkönnyítette volna, ha a szerző többet utalt volna a jelenségek okaira és hajtóerőire. Ezt csak részben pótolja az 5. függelék.

A konvergencia mindhárom szintjét tartalmazó komplex index létrehozásával a jelölt igazolta első hipotézisét (az eddig alkalmazott konvergencia-indexek nem eléggé árnyaltak a konvergencia komplex jellegének vizsgálatára).

Az elemzés nem igazolta a második hipotézist, mert a reál-, a nominális és a szerkezeti konvergencia mutatói nem mozogtak együtt a vizsgált négy közép-európai ország esetében. Az okok feltárása a szerző szerint is további kutatásokat igényel.

Az elemzés nem igazolta a harmadik hipotézist, amely szerint az EU-csatlakozás közvetlenül előmozdítja a vizsgált országok gazdasági növekedését és a szegényebb régiók felzárkózását. A szerző egyébként helyes ezzel kapcsolatos következtetéseit és indoklását azzal célszerű kiegészíteni, hogy egyrészt a csatlakozási okmány hatályba lépésével az üzleti és gazdaságpolitikai környezet nem módosult lényegesen, mert a tagságra való felkészülés során mindhárom ország lényegében átvette a közösségi vívmányokat. A leglényegesebb változás a strukturális alapok és a Kohéziós Alap forrásai előtti út megnyílása volt, bár ezek nagyságrendje csekély volt 2004 és 2006 között. Mindenesetre a szerző elemzése alátámasztja a téma más szempontok alapján (hatáselemzés) folytatott kutatásának eredményeit. Másrészt az EU-tagság önmagában véve bizonyos keretfeltételeket teremtett a konvergenciára, egyéb körülményektől függetlenül nem garantálhatta, illetve garantálhatja azt. A konvergenciához adekvát gazdaságpolitikai cél- és eszközrendszerre is szükség van.

Végül a disszertáció részlegesen igazolta a negyedik hipotézist (kimutatható a tagállamok közötti gazdasági-társadalmi közeledés).

A disszertáció megerősíti, illetve kiegészíti a nemzetközi és a hazai szakirodalom visegrádi országok felzárkózásával kapcsolatos következtetéseit, az eredményekből levont következtetések helytállóak. Ezen belül adekvát képet ad Magyarország teljesítményéről nemzetközi összehasonlításban. Új kutatási eredmény az átfogó konvergencia-index, a konvergencia szintekre való bontása és ilyen módon történő elemzése, valamint a belső konvergenciára vonatkozó számítások.

Formai követelmények

A dolgozat tesz a formai követelményeknek. Az ábrák és a táblázatok egyértelműek, világosak, szépek, a színek és a hátterek kellemesek, a stílus érthető, a külső megjelenés összességében esztétikus. A dolgozat stílusa jó, szövege magyaros, érthető. A hivatkozások megfelelnek az előírt követelményeknek. Az irodalomjegyzék bibliográfiai adatai korrektek.

Összefoglalás

A disszertáció igen alapos, kreatív, elmélyült kutatómunka eredménye. A disszertációból kitűnik, hogy a jelölt tájékozott a témában, birtokában van a PhD-fokozathoz szükséges módszertani és elemzési ismereteknek, képes kreatív tudományos elemzésre, tudományos hozzáadott-érték teremtésére, tudományosan új és újszerű eredmények elérésére. Mindezek alapján sikeres védelem esetén javaslom Tóth Zsuzsannának a Ph. D. fokozat odaítélését.

Budaörs, 2016. május 18.

Dr. Losoncz Miklós D.Sc.
egyetemi tanár